

Studentene som nektet å bli nasjonalsosialister

Elsa Kvamme

Tilbake til Buchenwald. Da norske studenter skulle gjøres til en ny SS-elite

Oslo: Aschehoug, 2023

394 s.

ISBN 9788203399237

Michael 2023; 23: 553–554

Høsten 1943 ble 644 mannlige studenter ved Universitetet i Oslo, hvorav 189 medisinere, arrestert av okkupasjonsstyret og deportert til Tyskland. Dette skjedde som følge av en økende konflikt mellom universitetet og myndighetene. Rundt halvparten av studentene ble sendt til konsentrasjonsleiren Buchenwald utenfor kulturbyen Weimar. De øvrige ble sendt til en SS-leir i Sennheim (i dag Cerney) i Alsace.

I begge leirene ble studentene forsøkt omvendt til den nasjonalsosialistiske ideologi gjennom forelesninger om rasehygiene og annet nazistisk tankegods av professorer fra nærliggende universiteter. Drømmen til offiseren som var satt til å passe på studentene i Sennheim, var å ri opp Karl Johans gate i spissen for et kompani av omskolerte norske studenter, selve eliten av den ariske rase. I Buchenwald ble studentene dratt inn i konsentrasjonsleirenes skrekke regime. De hadde det bedre enn de øvrige fangene, men fangelivet med dårlige forhold, undertrykking og usikkerhet om krigens utgang og sin egen skjebne var ikke lett. Flere døde av diaré, tyfus og andre infeksjonssykdommer. Da de allierte styrkene nærmet seg senhøstes 1944, ble nesten hele Sennheim-gruppen sendt til Buchenwald. I mars 1945 ble

studentene overført til konsentrasjonsleiren Neuengamme utenfor Hamburg, der de etter kort tid ble hentet hjem til Norge med De hvite bussene og unngikk dermed de grusomme fangemarsjene i krigens siste uker. 17 studenter døde under eller like etter fangeoppholdet.

I denne boken forteller filmskaperen og forfatteren Elsa Kvamme historien om disse tysklandsstudentene, som de ble kjent som. Hennes kilder er studentene selv: dagboksnotater fra fangetiden, svar på et spørreskjema, intervjuer, avisutklipp og bildemateriale. Hun omtaler episoder der studentene med oppfinnsomhet, mot og sivil ulydighet unngikk drap og andre alvorlige represalier tross press og trusler om dødsstraff. Samhold, intern disiplin og felles verdier må ha vært viktig for at de fleste kom levende fra det. Men fangeoppholdet kom til å prege livet til mange av dem. Mange holdt inne med hva de hadde opplevd, og ingen følte seg som krigshelter. Min far var også tysklandsstudent, og jeg kjenner igjen mye i denne gode og velskrevne boken.

Historien om tysklandsstudentene er fortalt før. Den grundigste fremstillingen kom i 2013 med boken *De motvillige germanerne* av Ingar Holm, skrevet i samarbeid med medisineren Elling Kvamme (1918–2016), som satt i både Buchenwald og Sennheim. Elsa er Ellings datter, og hennes bok kommer enda nærmere studentenes opplevelser og refleksjoner under og mange år etter fangeoppholdet. Historien om studentene som var fanger i Buchenwald og Sennheim er en liten fotnote i den store historien om den andre verdenskrig. Den er likevel en påminnelse om hvor viktig det er å stå imot politisk undertrykkelse, indoktrinering og systemer som setter humanistiske prinsipper til side.

Petter Gjersvik
petter.gjersvik@medisin.uio.no

Petter Gjersvik er professor emeritus i hudsykdommer ved Universitetet i Oslo.